

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ**Євген Красняков**

Київ

Стаття присвячена проблемам формування, реалізації державної політики в галузі освіти України, зокрема аналізу проблем та перспектив модернізації дошкільної освіти в світі сучасних процесів розвитку України, окреслено значення дошкільної освіти як одного з вагомих факторів зміцнення соціально-економічного добробуту держави, проаналізовано законодавчі акти про внесення змін до Закону України «Про дошкільну освіту», які ухвалено Верховною Радою України сьомого скликання. Розкривається необхідність забезпечити доступність дошкільної освіти для кожної дитини відповідного віку, безоплатною в частині освітніх послуг (оплата цих послуг має здійснюватися за кошти місцевого або державного бюджету). Доступність дошкільної освіти повинна забезпечуватися через різноманітність форм дошкільної освіти, державно-громадське партнерство, забезпечення рівності фізичних та юридичних осіб, які надають послуги з дошкільної освіти, незалежно від форм власності.

Ключові слова: державна політика в галузі освіти, модернізація освіти, дошкільна освіта, законодавче забезпечення системи дошкільної освіти.

В Україні опубліковано чимало наукових праць про державну політику та її аналіз. Серед дослідників проблем державної політики потрібно назвати С. Майбороду, Л. Прокопенка, В. Ребкала, В. Тертичку та інших.

Дослідження теоретико-методологічних засад державної політики в галузі освіти присвятили свої праці В. Андрищенко, В. Дарманський, Д. Дзінчук, І. Загарницька, В. Клепко, В. Кремень, В. Луговий, В. Огнев'юк та інші вітчизняні науковці.

Зазначені проблеми активно досліджують відомі в цій галузі зарубіжні фахівці – А. Адамський, С. Біляков, П. Браун, Б. Гурне, М. Квієк, О. Смолін та багато інших.

Водночас в умовах, коли в Україні розпочато системну модернізацію галузі освіти, зокрема розробку нових законодавчих актів про освіту, постає нагальне питання щодо запровадження широкого громадського обговорення концептуальних засад майбутньої модернізації галузі. Тому метою статті є аналіз державної політики в галузі освіти, висвітлення особливостей її формування та реалізації в нових соціально-політичних, економічних умовах.

У своїх попередніх дослідженнях ми визначали, що відповідно до чинного законодавства про освіту державна політика в галузі освіти в Україні визначається вищим законодавчим органом, здійснюється органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на основі затвердженої органами влади і схваленої громадською думкою концепції розвитку освіти. Вона ґрунтується на стратегічних документах розвитку освіти (програми, доктрини, концепції тощо); конституційних нормах, міжнародних, міждержавних договорах, ратифікованих вищим законодавчим органом; законодавчих актах; указах та розпорядженнях глави держави; постановках Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України; наказах спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі освіти і науки, інших центральних органів виконавчої влади, яким підпорядковані заклади освіти; наказах та розпорядженнях регіональних (місцевих) органів виконавчої влади, прийнятих у межах їх компетенції.

Реалізація державної політики в галузі освіти в Україні покладається на уповноважений орган державної виконавчої влади в галузі освіти і науки, інші центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковано заклади освіти, Міністерство освіти і науки Автономної Республіки Крим, місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування (Krasnyakov 2010) [3].

У сфері дошкільної освіти як обов'язкової первинної складової частини системи освіти України, відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту», який було ухвалено в 2001 році, держава визнає її пріоритетну роль та створює належні умови для її

здобуття. Законом також визначено, що державна політика здійснюється за такими напрямками:

- надання всебічної допомоги сім'ї у розвитку, вихованні та навчанні дитини;
- забезпечення доступності та безоплатності дошкільної освіти в державних та комунальних дошкільних навчальних закладах у межах державних вимог до змісту, рівня й обсягу дошкільної освіти (Базового компонента дошкільної освіти);
- піклування про збереження і зміцнення здоров'я, психологічного і фізичного розвитку дітей;
- сприяння збереженню та розвитку мережі дошкільних навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типів і форм власності.

Але час не стоїть на місці, світ динамічно розвивається. Використання новітніх технологій, економіка знань стають визначальними характеристиками провідних держав, а рівень освіти стає визначальним для їх успішного розвитку. Саме тому сьогодні гостро постає питання загальнодержавного значення – проведення модернізації системи національної освіти.

На нашу думку, державна політика в галузі освіти, яка була визначена законодавством 1996–2002 років, потребує свого вдосконалення. Адже стан справ в освіті вже сьогодні загрожує економічною стагнацією і подальшим відставанням від провідних країн.

Підтвердженням цьому є активна законотворча діяльність Верховної Ради України сьомого скликання щодо внесення змін та доповнень до чинного освітянського законодавства, зокрема в галузі дошкільної освіти. Були внесені зміни до Закону України «Про дошкільну освіту» щодо запровадження обов'язкової дошкільної освіти для дітей старшого дошкільного віку та закріплення на законодавчому рівні інклюзивного навчання. Зокрема, останніми змінами до закону передбачено, що: 1) «для задоволення освітніх, соціальних потреб, організації корекційно-розвиткової роботи у складі дошкільних навчальних закладах можуть створюватися спеціальні та інклюзивні групи для виховання і навчання дітей з особливими освітніми потребами; 2) для задоволення освітніх, соціальних потреб, організації корекційної та лікувально-відновлювальної роботи при спеціальних загальноосвітніх школах (школах-інтернатах), загальноосвітніх санаторних школах (школах-інтернатах), навчально-реабілітаційних центрах можуть створюватися дошкільні групи» (Закон України). Тобто зміни та доповнення були спрямовані на захист та реалізацію прав дитини дошкільного віку, утвердження соціальної інклюзії дітей з особливими освітніми потребами та інвалідністю, що повністю відповідає Конвенції ООН про права дитини.

Науковці-юристи та педагоги, педагоги-практики по різному сприйняли закріплення на законодавчому рівні інклюзивної освіти в дошкільних навчальних закладах. Деякі юристи стверджують, що внесені зміни є лише декларацією. Думка представників педагогічної науки і практики співпадає з позицією законодавців – законом встановлюються загальні засади запровадження інклюзії, механізми ж реалізації встановлених норм необхідно врегулювати іншими нормативно-правовими актами, таким як Постанови Уряду, накази органів державної виконавчої влади у сфері освіти, охорони здоров'я, регіональної політики, будівництва тощо, окремими положеннями, концепціями.

Варто наголосити й на наступному: Верховною Радою України сьомого скликання було напрацьовано чи не найбільше законопроектів, спрямованих на вдосконалення державної політики в системі дошкільної освіти. У Верховній Раді України були зареєстровані і навіть розглянуті Комітетом з питань науки і освіти декілька законопроектів, які на нашу думку, мали прогресивну спрямованість. Це перш за все законопроекти за авторством народних депутатів України Гриневич Л. М. та Сушкевича В. М. «Про внесення змін до Закону України «Про дошкільну освіту» щодо доступності навчання для дітей з особливими освітніми потребами та дітей з інвалідністю» та народного депутата України Мірошниченка Ю. Р. «Про внесення змін до Закону України «Про дошкільну освіту» щодо запровадження інклюзивної дошкільної освіти». Зазначені проекти законів не лише закріплювали на законодавчому рівні інклюзивне навчання, але й пропонували норми прямої дії, такі як: до основних завдань законодавства про дошкільну освіту законодавці пропонували віднести забезпечення

прав дітей з особливими освітніми потребами і дітей з інвалідністю на доступність і безоплатність здобуття дошкільної освіти (переважно за місцем проживання); створення у дошкільному навчальному закладі для дітей з інвалідністю безбар'єрного середовища, запровадження розумного пристосування, забезпечення відповідного кадрового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення; створення правових умов для діяльності помічника дитини; надання права батькам дитини з особливими освітніми потребами самостійно виконувати функцію помічника своєї дитини, або здійснювати зазначену функцію на підставі укладеного з ними цивільного договору; запровадження посади методиста зі спеціальної освіти; визначення педагогічного навантаження практичного психолога, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами тощо.

На розгляді Верховної Ради України сьомого скликання були й законопроекти, спрямовані на поліпшення фінансування системи дошкільної освіти, спрощення процедур закупівлі продуктів харчування для дошкільних навчальних закладів, повернення у комунальну власність дошкільних навчальних закладів, які використовуються не за призначенням. На жаль, зазначені проекти не були розглянуті Верховною Радою України.

З метою підготовки концептуальних засад модернізації системи освіти України на базі Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти створено робочу групу з підготовки базового Закону України «Про освіту», а в подальшому й підготовки нової редакції законів «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту» та «Про позашкільну освіту». Членами робочої групи визначено, що загальною метою модернізації системи освіти України повинно стати: створення сучасної конкурентоздатної системи освіти, яка забезпечить всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її задатків і нахилів, розумових і фізичних здібностей, засвоєння особою суспільних цінностей та виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних і готових до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого і культурного потенціалу народу України, забезпечення сталого розвитку людини, суспільства, держави, підготовку кваліфікованих фахівців для всіх сфер суспільного життя.

Безперечно, дошкільна освіта як первинна складова безперервної освіти України також потребує змін. Державна політика дошкільної освіти має враховувати значну роль та важливе значення дошкільної освіти та створювати відповідні умови для її розвитку відповідно до вимог розвитку людини нової інформаційної епохи.

Переконані, що метою дошкільної освіти має бути виховання, фізичний, інтелектуальний та психоемоційний розвиток дитини. Але дошкільна освіта не повинна виконувати завдання, які входять до освітніх програм початкової освіти.

Необхідно забезпечити доступність дошкільної освіти для кожної дитини відповідного віку, безоплатною в частині освітніх послуг (оплата цих послуг має здійснюватися за кошти місцевого або державного бюджету).

Доступність дошкільної освіти повинна забезпечуватися через різноманітність форм дошкільної освіти, державно-громадське партнерство, забезпечення рівності фізичних та юридичних осіб, які надають послуги з дошкільної освіти, незалежно від форм власності.

Дошкільна освіта може здобуватися в державних, комунальних, приватних навчальних закладах, шляхом надання індивідуальних освітніх послуг кваліфікованими педагогами, а також у сім'ї. Держава має забезпечувати надання сім'ям, які мають дітей дошкільного віку, методичну допомогу з питань дошкільного виховання та розвитку дитини (типові освітні програми, методичні поради тощо).

Окремі освітні програми мають бути запропоновані дітям з особливими освітніми потребами для їхнього розвитку і адаптації, максимального сприяння їх подальшого навчання у звичайних навчальних закладах середньої освіти.

Слід реформувати порядок державного фінансування дошкільної освіти. Зокрема, для фінансування дошкільної освіти доцільно використати ваучерну систему (гроші йдуть за дитиною).

У попередніх дослідженнях ми запропонували періодизацію формування державної політики в галузі освіти України, яка включає сім етапів. В основу періодизації було покладено розвиток законодавчої бази, що регламентує відносини в системі національної освіти (Krasnyakov 2011) [1].

Наразі можна констатувати, що з унесенням змін до чинних законів про освіту протягом 2012–2014 років, ухваленням нової редакції Закону України «Про вищу освіту» розпочато наступний етап формування державної освітньої політики в Україні.

Сподіваємося, що модернізація системи дошкільної освіти буде здійснюватися не лише заради розвитку системи як такої. У процесі модернізації дошкільної освіти потрібно не лише декларувати визнання право малюка на щасливе дитинство, а й створювати для цього реальні умови. А саме, на державному рівні визнати, що забезпечення якості і доступності дошкільної освіти має бути пріоритетом в діяльності відповідних державної виконавчої влади, регіональних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; вважати першочерговим завданням подальший розвиток мережі дошкільних установ, різних форм, систем дошкільної освіти та типів дошкільних навчальних закладів; вважати пріоритетними питання забезпечення достатнього фінансування дошкільної освіти, поліпшення матеріально-технічного та навчально-методичного забезпечення дошкільної освіти, підняття рівня соціального забезпечення педагога, підвищенню рівня його кваліфікації тощо.

Подібний підхід до модернізації та зміни напрямку розвитку дошкільної освіти допоможе державі та суспільству спільними зусиллями реалізувати важливе соціальне завдання – виховати якісно нове, творче, здорове та соціально-активне молоде покоління на основі національних та загальнолюдських цінностей. Покоління, яке стане основою для побудови нової української держави, адже це наше спільне майбутнє.

З огляду на це, у напрямі подальшого дослідження зазначеної проблематики, цікавим є аналіз концептуальних засад модернізації системи освіти України, зокрема «Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років» (проект), яка запропонована Міністерством освіти і науки України для громадське обговорення [4].

Література:

1. Красняков Є. В. Державна освітня політики: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти / Є. В. Красняков // Віче. – 2011. – № 305. – С. 21–24.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon3.rada.gov.ua/rada/show/1324-18>
3. Красняков Є. В. Формування державної політики в галузі освіти на загальнодержавному рівні / Є. В. Красняков // Вісник державної служби України. – 2010. – № 3. – С. 19–24.
4. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>

References:

1. Krasnyakov Ye. V. Derzhavna osvityna polityky: sutnist ponyattya, systemnist, istoryko-politychni aspekty / Ye. V. Krasnyakov // Viche. – 2011. – # 305. – S. 21–24.
2. Zakon Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny pro osvitu shchodo orhanizatsiyi inklyuzyvnoho navchannya» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.zakon3.rada.gov.ua/rada/show/1324-18>
3. Krasnyakov Ye. V. Formuvannya derzhavnoyi polityky v haluzi osvity na zahal'noderzhavnomu rivni / Ye. V. Krasnyakov // Visnyk derzhavnoyi sluzhby Ukrayiny. – 2010. – # 3. – S. 19–24.
4. Kontseptsiya rozvytku osvity Ukrayiny na period 2015–2025 rokiv (proekt) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>

Стаття посвящена проблемам формирования, реализации государственной политики в сфере образования Украины, в частности анализу проблем и перспектив модернизации дошкольного образования в свете современных процессов развития Украины, очерчено значение дошкольного образования как одного из весомых факторов укрепления социально-экономического благосостояния государства, проанализированы законодательные акты о внесении изменений в Закон Украины «О дошкольном образовании», которые приняты Верховной Радой Украины седьмого созыва. Раскрывается необходимость обеспечить доступность дошкольного

образования для каждого ребенка соответствующего возраста, бесплатной в части образовательных услуг (оплата этих услуг должна осуществляться за счет местного или государственного бюджета). Доступность дошкольного образования должна обеспечиваться через разнообразие форм дошкольного образования, государственно-общественное партнерство, обеспечение равенства физических и юридических лиц, оказывающих услуги по дошкольному образованию, независимо от форм собственности.

Ключевые слова: государственная политика в сфере образования, модернизация образования, дошкольное образование, законодательное обеспечение системы дошкольного образования.

The article is devoted to the problems of forming, realization of public policy in the sphere of formation in Ukraine, in particular to the analysis of problems and prospects of modernisation of preschool education in the light of modern processes of development of Ukraine, the value of preschool education is outlined as one of ponderable factors of strengthening a socio-economic welfare of the state, legislative acts are analysed about making alteration in Law of Ukraine "On preschool education", that are accepted by Verkhovna Rada of Ukraine of seventh convocation. It reveals the need to ensure the availability of pre-school education for every child of appropriate age, free of charge regarding educational services (payment of these services should be funded by local or state budget). The availability of pre-school education should be provided through a variety of forms of preschool education, public-public partnership, equality of individuals and entities that provide pre-school, regardless of ownership.

Key words: public policy in the sphere of education, modernisation of education, preschool education, legislative providing of the system of preschool education.